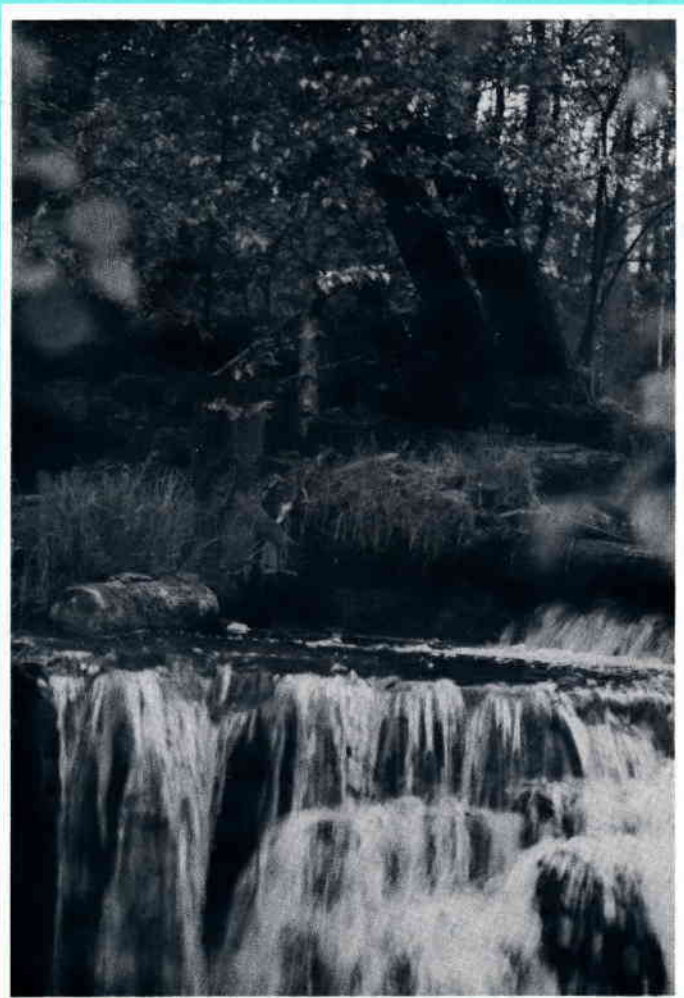




SKOGER HISTORIELAG

Historielagets



Høyfossen i Verkenselva
Foto: Reidar Halden

INNHold

Side 2	Formannens julehilsen
Side 3	Thomasfesten av Hans Halden
Side 6	Verkenselva av Hans Skjeldrum
Side 17	Reisen til Gotland av Goro Halden
Side 19	Kunngjøring fra Konnerudverkets venner
Side 20	Redaksjonskomiteens julehilsen

FORMANNENS JULEHILSEN

Et nytt år har gått-.

Skoger Historielag har hatt et nytt og vellykket år. Fotogruppen har samlet enda flere fotografier - og er nå oppe i over 1200 gamle bilder. Dessuten har de fått arkivplass på Skolehistoriske samlinger - hvor Gotisk Gruppe har sine møter. Begge gruppene driver med iver og entusiasme.

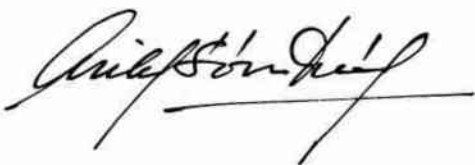
Endelig fikk vi arrangert åpen dag på MellomBorge. Værgudene viste seg ifra sin beste side og et stort antall interesserte fikk se og oppleve Bygdesamlingen. Det ble grislet brød - solgt vafler og hjemmelaget flatbrød og Ole Karl Prøys demonstrerte tømmerlafting på en fabelaktig måte. Alt han vet om lafting - og har av gammelt utstyr - er imponerende. Som alltid er skolestua og veven populær, for ikke å snakke om Jørgen Borge og konas interessante omvisning.

Til slutt flaggskipet - teatergruppa. Til tross for kolliderende arrangementer - så samlet skuespillet på Austad nok en gang en masse mennesker - og Goro Halden og resten av gjengen gjorde en flott innsats.

Jeg vil benytte anledningen til å takke Drammen Museum for et positivt og flott samarbeid og spesielt gi en blomst til "vaktmesteren" på Austad han sto på kveld etter kveld - klippet gress - plantet blomster og ryddet - helt på eget initiativ.

Det er nå dannet en venneforening for Austad gård - og de har allerede hatt dognadssamlinger. Jeg vil henstille til alle som er interessert i å støtte - til å melde seg på og ta del i arbeidet for å redde denne perlen vi har i vårt nærmiljø - slik at den ikke bare forfaller.

God jul - og klar til ny innsats i 94.



THOMASFESTEN

En juletreffest i 1930 årene av Hans Halden

Lillemor Borges innlegg i siste Historielagsnytt om Thomas Løkka og Alles Vel, var en særdeles hyggelig beskrivelse fra nærmiljøet (Skoger), og vekket til live minner som flere kjenner seg delaktig i.

Vi kommenterte innlegget i redaksjonskomiteen, og herunder kom jeg til å nevne Thomasfesten - og fikk omgående pålegg om å skrive om den. Men først noen kommentarer til Lillemors innlegg:

Det er bare å nikke bekreftende til beskrivelsen om eidskogingene. Solide mennesker med evner noe over det vanlige. Skolegangen var jo som den var på den tid på en vanlig landsens skole, som for de fleste ble med de vanlige 7 pliktårene.

I 1911 kom lærer Thomas Dyrhaug til Skoger, og ble lærer ved Flåten skole. Dyrhaug fikk etter hvert et nært forhold til Løkkafamilien og hadde først en eldre, senere en yngre søster av Thomas i sin tjeneste i flere år.

Dyrhaug fant sin navnebror Thomas som en ung, gløgg mann med en sterk utviklet sans for humor. Selv var Dyrhaug en ihuga avholdsmann og ble nok en inspirator for Thomas både i avholdssaken og ideen om bygging av et forsamlingshus - som senere skulle bli Alles Vel. Dyrhaug reiste fra Skoger i 1919. Da sto Alles Vel ferdig. Det er derfor å anta at en innvielse fant sted i 1918, dermed 75 år i år, 1993.



"Viking"

Malt av Kai Fjeld som 13 åring
på oppdrag av Thomas Løkka
Foto: Reidar Halden

- og så til THOMASFESTEN:

Selv om avholdssaken og Alles Vel bare var en del av Thomas's livsgjerning, var den ikke ubetydelig.

Ikke kunne avholdslaget fått en bedre leder eller Alles Vel en bedre styrer enn Thomas.

Med jevne mellomrom holdt han fester til inntekt til huset - eller lokalet, som det etter hvert ble kalt.

Av Thomasfestene var det juletreffest som markerte seg sterkest.

2. dag jul - det var ikke tvil - Thomasjuletreffest på Alles Vel var julas høydepunkt.

Medhjelpere var tidlig ute med forberedelser til festen, - og da husker jeg spesielt Dorteas julekaker. Ingen truet henne i denne bakekunsten, og av erfaring visste en at det var ikke småtterier som skulle til.

En stor flisekurv full av store, gyldne julekaker var jeg ved en anledning selv delaktig i å frakte til lokalet.

Da dagen opprant, var lokalet preget av høytidsstemning. Et stort juletre på en diger fot sto klar til å bli omringet. Men først måtte Thomas tenne stearinlysene, balanserende på en høy gardintrapp - bivuånet av store, blanke barneøyne. Helt tradisjonelt ble julesangene sunget, og når en var kommet til "-her kommer dine arme små"- ja, så visste en at første etappe var tilbakelagt. Juletreet ble "trukket av gulvet" og krakkene satt frem, for nå var det matpause, noe av kveldens høydepunkt.

Duften av kaffe, egg og ansjosmat medbrakt av mødre på fat, eller sirrlige pyntet skoer, ga en atmosfære som har blitt stående som noe helt symbolsk.

Også julekaka da. Ungdom, som nok kunne stå over gangen rundt

juletreet, var nå på plass, for Dorteas julekake ville de ikke gå glipp av. Og de var ikke smålige da de forsynte seg. Så kom stunden - fortsatt like tradisjonelt, da Thomas besteg talerstolen for å gi festen det kulturelle innslag. Fra - det være seg Snorres Sagaer eller andre historiske skrifter, fremførte han med glød beretninger fra både fjern og nær fortid.

Vi ungene skjøte ikke alltid så meget av dette, men for Thomas var dette et resultat av hans vitebegjær- lighet, hvis innhold han ville dele med oss.

Siste del av festen var viet leker - og like trutt var det Thomas som førte an, han var helt utrolig. Og som i fjor og årene før der igjen fulgte lekene "Syv vakre jenter i en ring" - "Per spellemann" - "Og reven lusker over isen" - og matvisa, som sa noe sånt som "om mandan så e det poteter og sild, hei sjong falleram, heifallerallera-".

Å - dette var stas, særlig var de halv-store gutter og jenter svært oppglødde. Nå lakket det mot avslutning, men først var det utdeling av poser med ukjent innhold. Men jo, da - det var som tidligere: Ett eple eller appelsin, noen nøtter - noen store rosiner med stein, og kanskje noen småkajs. De voksne fikk ett eple. Ikke noe overdådighet, men du verden - jevt allikevel.

Disse festene og sammenkomstene betydde meget for både store og små dengang. Det var lite med penger, og tilbudene om adspredelser var små. Derfor har da også minnene fra den tid holdt seg såpass varme som her er kommet til uttrykk.



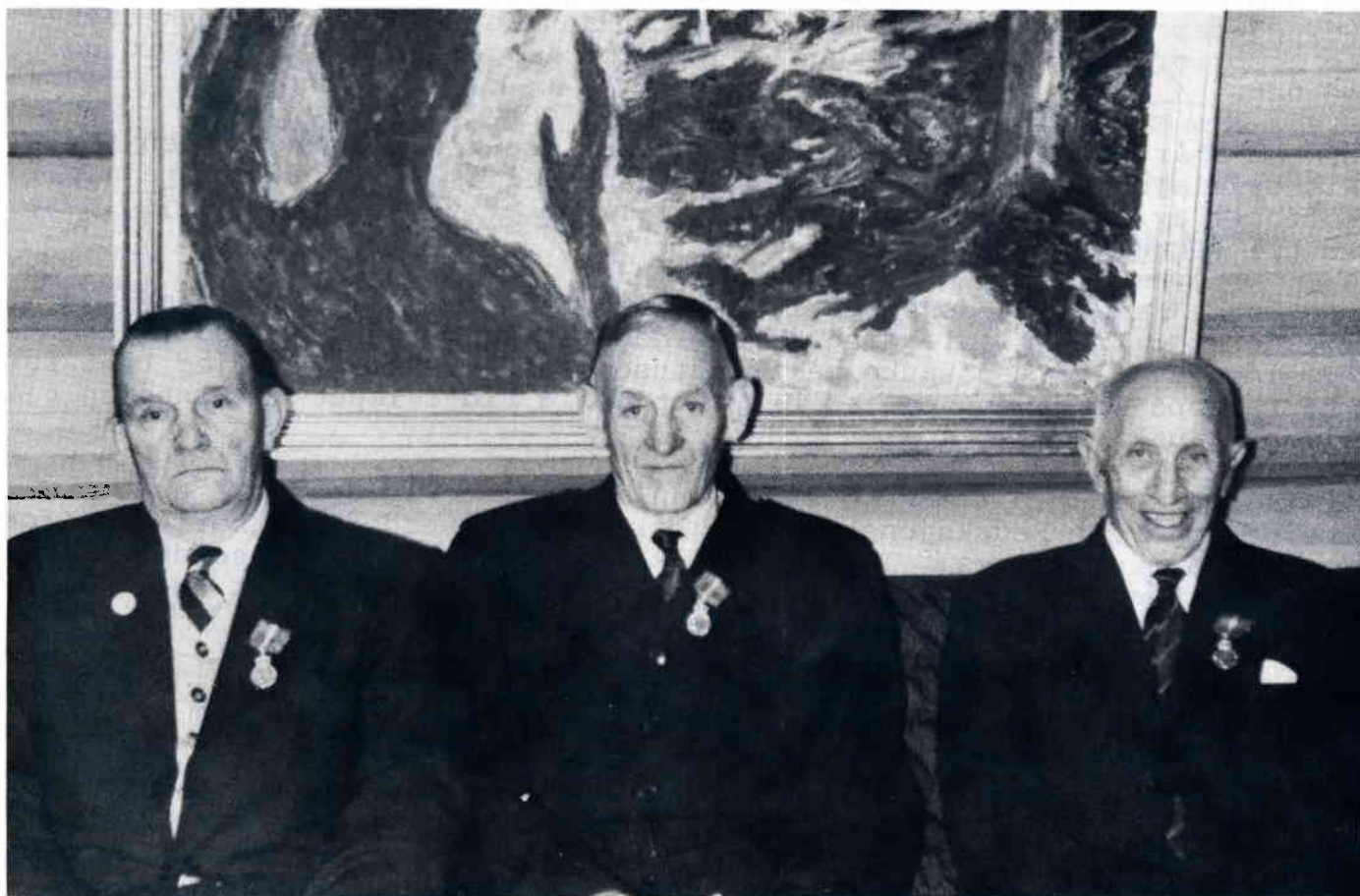
Alles Vel 1993. Foto: Reidar Halden

Som sluttning på Lillemor Borges og dette innlegg om Thomas Løkka, skal en få komme med en tilføyelse som sier mere enn mange ord, nemlig:

"Ved en festlig anledning i Flåten avholdslag, lørdag 9. november 1957, ble KLOSTERMEDALJEN tildelt Thomas Løkka. Thomas Løkka er en av de mest trofaste arbeidere for avholdssaken i Vestfold. I nesten 40 år har han vært formann for sitt lag. Også i herredstyret har han kjempet for sitt avholdssyn. Hele fylkestyret deltok i festen for å hedre Løkka" -

sier Det Norske Totalavholdslag i en bekreftelse av ovenstående. KLOSTERMEDALJEN med diplom er Det Norske Totalavholdslags høyeste æresbevisning.

Og mere skulle det bli. Den 23. november 1959 mottok Thomas, sammen med sine arbeidskamerater Ole Furu vold og Karl Bråthen, Kongens Fortjenestmedalje i Sølv - for lang og tro tjeneste i Selvik Bruk A/S i mere enn 50 år. Den etterfølgende audiens hos Kong Olav V ble en stor opplevelse og et varmt minne for de tre - og vi, vi kan bare si så vel fortjent.



Fra v. Karl Bråthen, Thomas og Ole Furu vold

VERKENSELVA

FRA

KONNERUD TIL SKOGER

EIENDOMSFORHOLD OG UTNYTTELSE AV

VANNKRAFTEN GJENNOM TIDENE

av Hans Skjeldrum

FORORD

For flere år siden fikk jeg oppgaven å skrive om Verkenselva av styret i Skoger Historielag. Jeg synes oppgaven var interessant og jeg lovet å gjøre det. Ved nærmere ettertanke fant jeg snart ut at dette ville bli en tidkrevende oppgave. Selv om jeg var pensjonist så hadde jeg svært mye å bruke tiden til. Jeg bad derfor om utsettelse til jeg fikk ledig tid, og det fikk jeg. Det førte nok til at det å skrive om Verkenselva ble nedprioritert, og ble liggende alt for lenge før det ble gjort noe med det.

For ca. 1 år siden fikk jeg en henvendelse fra redaksjonskomiteen for "Historielagsnytt" v/Odd Steen med forespørsel om jeg kunne bidra med stoff til avisen. Jeg fant da ut at i løpet av vinteren kunne jeg avse tid til dette.

Av avisene hadde jeg dessuten lest at det fra kommunalt hold ble arbeidet med litt planlegging i forbindelse med Verkenselva og områdene ved siden av elva med tanke på friluftsområder. Dermed var jeg tent for å ta fatt på oppgaven, og jeg benyttet ledig tid i løpet av vinteren til å lage et utkast.

Etter samarbeid med redaksjonskomiteen for "Historielagsnytt" er arbeidet gjort. Redaksjonskomiteen har vært et verdifullt korrektiv for det som nå presenteres. I håp om å øke interessen for å lese dette gikk bl.a. komiteen inn for at de forskjellige deler som skriftet omfatter skulle få sin overskrift, noe jeg selvsagt var enig i.

Selv om historisk stoff ofte kan være kjedelig, så håper jeg i likhet med redaksjonskomiteen at det kan ha interesse især for de som er bosatt i Vestre Skoger og på Konnerud.

Skoger i oktober 1993

Hans Skjeldrum

velige
ed til-
og Skove-
see
s samt

Konnerudkollen

Granitt
Leirskifer

Ridevei

Konnerud

Malmveien

Konnerud

Damåsen

Dalen

Damsedammen

DALEN GRUBE

CODEBRÅTEN

KAVLEBROMYR

Jordbrekkskogen

Svarterud bekken

JORDBREKK SAG

SVARTERUMPEN
BRENNERISLETTA
(TEGLVERK)

Svingen

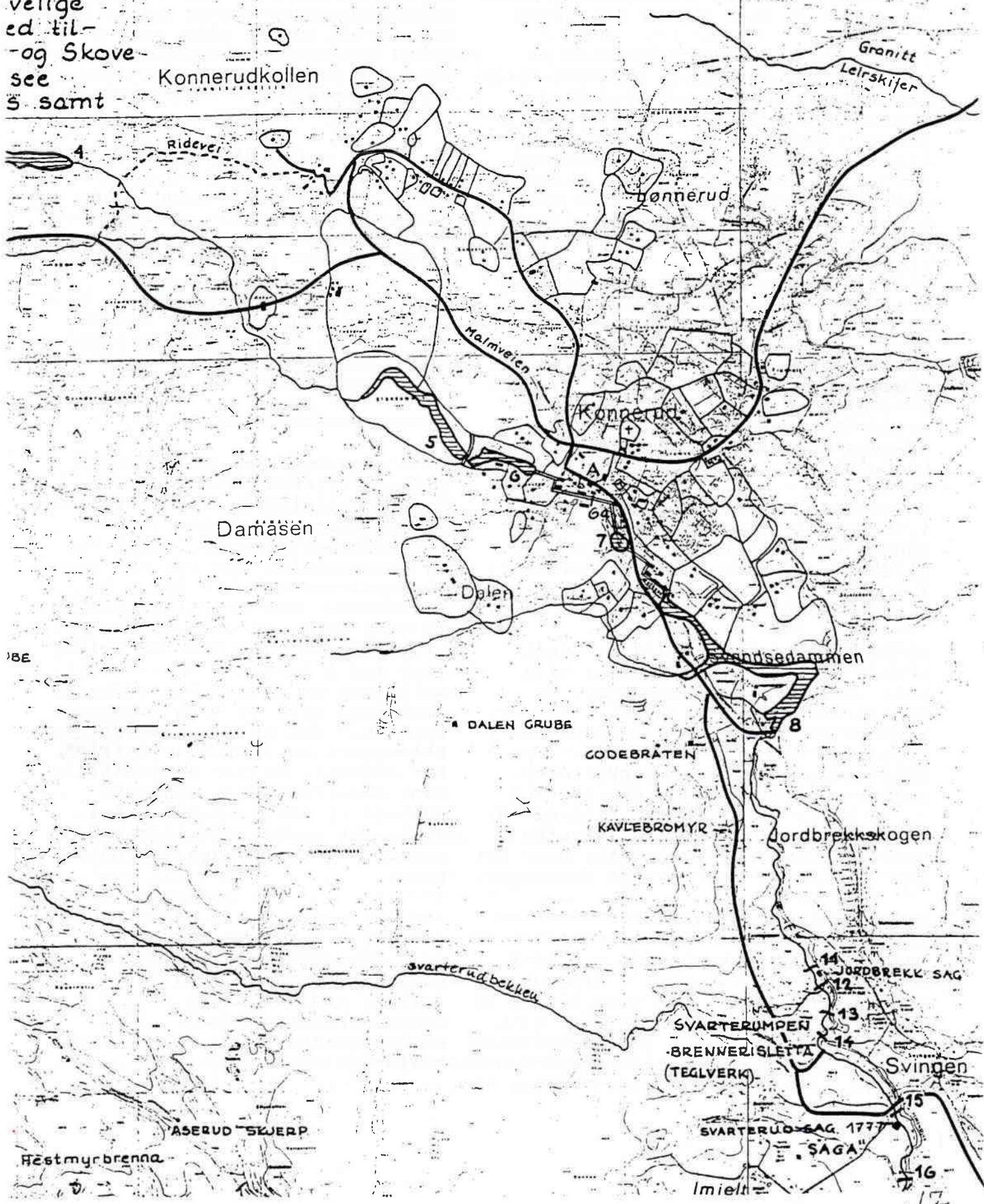
SVARTERUD SAG 1777

SAGA

Imielt

ASERUD SKJERP

Hestmyrbrenna



RÅDERETT, GRENSER OG EIERFORHOLD

Verkenselva som går fra Stordammen på Konnerud til den møter Bremsa ute ved Viulsrud og Holmen i Skoger har mange fossefall og stor samlet fallhøyde.

I Forbindelse med verksdriften på Konnerud kjøpte Verket (Greven) mange eiendommer på Konnerud og i Skoger. Svarterud ble innkjøpt i 1737, og i gammel tid hørte all grunn på vestsiden av Verkenselva til Svarterud, fra og med Sagbakken og opp til verksområdene på Konnerud. Verket fikk dermed råderetten over vannfallene ved verksområdet, som var av livsviktig betydning.

På østsiden av elva, fra grensen mot Skallestad og opp til Svensedammen og videre til Skillebekk tilhørte all grunn Jordbrekk, som den gang var en eiendom (delt i to bruk i 1755). I utgangspunktet tilhørte råderetten over elva såvel Svarterudsiden som Jordbrekksiden av elva, og elva har gjennom tidene vært utnyttet fra begge sider.

I forbindelse med en jordskiftesak i 1964 fikk daværende Oppmålingsjef Haug i Drammen kommune i oppdrag å klarlegge grenser og eiendomsforhold for endel eiendommer som grenser til Svensedammen.

Oppmålingsjef Haug nedla et stort arbeid som kom til å omfatte bl.a hele vassdraget fra Ormetjern og ut til Jordbrekk og Imjelt i Skoger. I denne forbindelse registrerte han 4 fossefall ovenfor Stordammen. Fra Stordammen og nedover forbi verksområdet var demningene nr. 5, 6 og 7. se kart; Svensedammen fikk nr. 8. Videre ned etter elva registrerte han ytterligere 9 fossefall, hvor det har vært eller kan ha vært demninger.

Demninger og anlegg på Konnerud som har vært benyttet til verksdriften er ganske utførlig beskrevet i Skogerboka, og Karin Pihl har i sin bok "Konnerudgrubene", som især bygger på Erland Thoresens opptegnelser, gitt en detaljert og svært god beskrivelse av verksdriften på Konnerud med sine anlegg. Det er derfor ingen grunn til

å komme nærmere inn på dette.

De anlegg som har vært fra og med Svensedammen og utover etter elva har såvidt en vet ikke vært gjenstand for noen beskrivelse, bortsett fra dokumenter i den såkalte "Svensedamsaken" i årene fra 1967 til 1971.

Hensikten med dette er først og fremst å skrive litt om de anlegg som har vært fra Svensedammen og ned etter elva, selv om dette er små ting sammenlignet med det som i sin tid var igang på Konnerud.

Av hensyn til sammenhengen i bl.a eiendomsforhold tar jeg likevel med noe fra Grevens etterfølger Christian Hichmanns tid, som eier av anleggene.

GREVENS ETTERFØLGER

Da Greven avviklet på Konnerud kjøpte Christian Hichmann fra Drammen (tidligere manufakturist) på den store auksjonen i 1777 vannfallene, dammene, endel hus og grunnarealer som var nødvendig for den videre drift for 1184 riksdaler. Han fikk lånt penger av Johs Arbo, og anla på det tidligere verksområdet et spikerverk med 6 hammere, en valkemølle, og en masovn for jernsmelting, samt en kakkelovn-fabrikk. Han anla videre et filhuggeri og fabrikkerte filer for sagbruk, kniver og gafler samt ståltråd. Han oppførte også en ny mølle bygget etter Hollandsk system som like ved siden av Konnerudsaga som nå er revet.

Jeg kan huske mølla på Konnerud, for jeg var med og malte korn der. Tidligere lå det en sag høyere oppe, men denne ble flyttet ned til mølla noen år etter århundreskiftet. Både mølla og saga brant i 1922, men mølla ble ikke bygget opp igjen.

Hichmann anla også et teglverk på Svarterudrompen (Holland), hvør det bl.a. ble laget glassert takstein. Han fikk beholde de privilegier som Verket hadde, med bl.a. den såkalte Cirkumferens, som gikk ut på at Skogeiere innenfor en bestemt radius i forhold til virksomheten var forpliktet til å levere trekull og lakterved til virksomheten for en billig penge. Lakter betyr mål, og en lakter tilsvarte ca. 4,4 m³.

Hichmann drev en tid stor virksomhet, og hadde i 1780, 376 mann i arbeid. Hans historie er en jobbehistorie, og han kom i så store økonomiske vanskeligheter at han måtte gi opp. Han falt for egen hånd på Konnerud den 7. september 1789. Han hadde opptatt lån i en offentlig lånekasse som i 1790 solgte de Hichmannske eiendommer til C.N. Scavenius for 16.000 riksdaler.

SENERE EIERFORHOLD OG VIRKSOMHET

I 1801 ble Peder von Cappelen eier av eiendommene, og var eier til sin død i 1833. Fra 1837 til 1841 solgte hans dødsbo eiendommene oppdelt. Svensedammen og det som hadde tilhørt Hichmann ned etter Verkenselva, inkl. Sagbakken med saga, samt Imjelt, nordre, som Hichmann hadde overtatt senere, fulgte med og ble i tiden fremover tilhørende det samme eiendomskompleks. Dette ble solgt i 1838 til megler Bang som senere overdro dette til Gabriel Smith, Smithestrøm.

Svensedammen (demning 8) ble tidligere kalt Alstrups Kvernedam, eller Mølledammen, og er sikkert oppført eller vesentlig forbedret i Hans Alstrups tid som direktør for Verket i årene 1745 til 1751. Like ved demningen har det nok også vært en mølle, for et grunnstykke der heter i et gammelt dokument Alstrups Kvernebråte. Fra Svensedammen og nedover etter elva er det først ved Høyfoss at en kjenner til at det har vært noen anlegg. Der ligger demninger nr.

11, 12, 13 og 14, og demning 12 er den egentlige Høyfoss.

JORDBREKKSAGA

Ved det øvre vannfall (demning 11) oppførte Hans Brodersen Jordbræk en ny sag omkring 1830. En ny sagdam kom nok først senere, etter at det var inngått forlik med Kaptein Smith i 1839 om forskjellige forhold etter elva. Kaptein Smith ble også eier av Lorentzplassen, som ble berørt av oppdelingen.

Dette er den saga som eldre mennesker husker som Jordbrekksaga. Virksomheten ved saga varierte nok gjennom årene, men jeg kan huske tilbake til ca. 1920, og da var det ganske stor virksomhet der. Andreas Haugen var sagmester, og det var trolig ganske stor virksomhet ved saga hver vår fra århundreskiftet og til et stykke ut i 1920 åra. Det fortelles av Elise Halleruds eldste sønn, Erik, omkom ved et ulykkestilfelle ved Jordbræk-saga. Erik var bare 15-16 år da dette skjedde, og en antar det var rundt 1910. I samme tidsrom mister Elise Hallerud (hun ble kalt så), sin mann Kristian Eriksen (fra Borge). Han hadde falt i vannet under fløting, hadde fått lungebetennelse og døde. Elise Hallerud ble der ved enke med fem mindreårige sønner. Som det sterke og dyktige menneske Elise Hallerud var klarte hun å forsørge sine barn i en tid uten sosiale ytelser, men det var nok mye slit som vaskehjelp og kokke ved forskjellige anledninger når noen trengte hjelp. Jordbrekksaga ble antagelig revet under krigen. Dette var nok ikke den første saga her oppe. I Skoger-boka er under Jordbrekk nevnt en sagfoss i 1723, som har ligget øde i over 30 år, og at denne er utgått av matrikkelen. I 1780 er den samme sagfoss skyldsatt for 1 øre. Det er grunn til å tro at det har

vært en sag på Jordbrekksiden i tiden etter 1723 og frem til den ovenfor nevnte sag ble oppført. Min far Kristian Skjeldrum nevnte en gang at den gamle Jordbrekksaga lå nedenfor veien til Holland. Hvorvidt denne saga i tilfelle har fått driftsvann fra demning 11 eller 12 er vanskelig å finne ut. I det forlik som er nevnt ovenfor er det en bestemmelse om at en saugrenne i demning 12 skal fjernes, eller ihvertfall ikke skal stenges, uten ved saugens reparasjon. Det er mye som tyder på at det ovenfor nevnte forlik også inneholder en slags forståelse av hvilke fossefall og demninger som skulle tilhøre hver av sidene.

TEGLVERKET PÅ BRENNERISLETTA

Til teglverket på Svarterudrompen (Holland) ble det ført vann fra Høyfoss (antagelig fra demning 12), for dammen er med i en oversikt over Hichmanns eiendommer.

Teglverket trengte vann til bl.a. drift av leirmøllene. Vannet ble sikkert ført i trerenger som var overbygget, for jeg har lest et sted at damp fra Brenneriet ble ført inn i rennene for å holde disse isfrie på vinterstid.

Det må ha vært en ganske stor virksomhet på teglverket, for det er nevnt en årsproduksjon på 390.000 murstein og takstein, hvorav 60.000 glasserte takstein. Glassuren ble fremstilt i det gamle verksområdet på Konnerud. Det var i den tiden sikkert stor trafikk på den gamle bygdeveien fra Ulverød på Konnerud og forbi Svendsrud og Haugen og ut til Holland.

Forfatteren av Skoger-boka nevner at det er funnet mange brokker av teglstein på Brennerisletta i Holland, men ikke av glassert stein og det er ikke lett å finne noen sikker forklaring på det. En mulighet er at glasseringen er utført i Holland på Konnerud (Sevaldsrud). Det finnes sikkert fremdeles en god del igjen av den glasserte steinen fra Holland. Her hos oss

på Jordbræk, søndre har vi to stein med glassur, som er tatt ned fra gamle tak. Glassuren er mørk rød og steinen ligner taksteinen på Gulskogen Gård. Det er verdt å merke seg at Hichmann lånte penger av Johs Arbo, da han startet på Konnerud.

Navnet Holland (stedet het tidligere Svarterudrompen) skriver seg fra Hichmanns tid. Mange har spurt meg om hva navnet kommer av. Min teori er at før i tiden ble glassert takstein innført fra Holland og ble kalt Hollandsk takstein, og følgelig tror jeg at navnet har sammenheng med glasseringen av taksteinen. Dette at Sevaldsrud på Konnerud også i denne tiden fikk navnet Holland skulle styrke denne teori.

Holland var ikke av de eiendommer som Hichmann kjøpte på auksjonen i 1777. I følge saksdokumentene fra Svendsdamsaken kjøpte han Svarterudrompen og endel andre parseller fra Svarterud senere. I Skoger-boka er det ingen opplysninger om Hichmanns eierforhold når det gjelder Holland. Det foreligger heller ingen opplysninger om det har vært noen drift ved teglverket i Holland etter Hichmanns tid.

MØLLER

Det har fra gammelt av vært en mølle på Svarterud/Holland-siden i Høyfossfallene. Mølla har trolig ligget ved demning 13. På Jordbrekksiden av elva ved Høyfossfallene har det nok også fra gammelt av vært en kvern. I Skoger-boka er det under Jordbrekk i 1668 nevnt at en bekkevern for malning til eget behov, og denne har trolig ligget ved demning 14. Under Fossan er det i Skoger-boka nevnt at stedet i 1772 er husmannsplass under Jordbrekk med tilhørende kvernbruk. Jordbrekk ble delt i to bruk i 1755. Solbakken kom til

å tilhøre Jordbrekk, nordre, mens Fossan tilhørte etter delingen Jordbræk, søndre.

I 1838 selger Hans Brodersen Jordbræk husmannsbruket Fossan til Andreas Christensen, og mølla fulgte sikkert med i salget. Andreas Christensen blir senere eier av Svarterud (Den halve gård) som var hans mors hjemsted.

Fossanmølla var trolig den av de gamle gårdskvernene som var lengst i bruk. Far snakket om Fossanmølla, men jeg kan ikke huske at han nevnte noen andre av de gamle møllene her omkring.

Jordbræk, søndre, blir derved uten mølle, og det må være slik at Hans Brodersen Jordbræk kom til å oppføre en mølle lenger ned ved elva.

EIERSKIFTE OG SMÅINDUSTRI

Det før nevnte eiendomskompleks etter Verkenselva, inkl. Imjelt, nordre ble av Kaptein Smiths arvinger solgt i 1856 til Gullsmid H.G. Wisting, Oslo, og buntmaker O. Olsen, Drammen, for 5.500 spesidaler. Wisting løste ut O. Olsen i 1862, og solgte eiendommene i 1868 til Edvard Westby for 4.000 spesidaler.

Westby satte igang med å bygge på Svensedammen, men måtte oppgi dette etter protest fra grunneierne rundt dammen.

I 1876 er Fredrik A. Kierulf, Drammen, eier av Sagbakken med saga og rettighetene i Verkenselva, inkl. Svensedammen. Men Edvard Westby er fortsatt eier av Imjelt, nordre.

I 1876 fraskilles vannfallene i Høyfoss (demningene 12 og 13) sammen med kvernbruket og et stykke jord og grunn fra Holland, som senere får gnr. 79. bnr. 4.

I 1892 selger Fredrik A. Kierulfs dødsbo v/Skifteretten samtlige av de eiendommer som Kierulf hadde i Skoger til W. Stibolt (svigersønnen). Stibolt blir derved eier av Sagbakken med saga, samt vannrettighetene i

Verkenselva og Svensedammen.

I 1893 selger Stibolt Sagbakken til Karl Andersen, men beholder saga med tomt og lasteplass, ca. 3 mål, hvorav ca. 0,9 mål ligger på nordsiden av veien til Andorsrud, og grenser mot innmarka og veien til Svarterud. Han beholder også rettighetene i forbindelse med Verkenselva. Parsellen får betegnelsen gnr. 79. bnr. 29.

I 1894 fraskilles en parsell ved Høyfoss. Parsellen omfatter vannfall og demning 12, mens det nedenfor liggende vannfall, demning 13 samt et mindre grunnareal blir igjenværende areal av gnr. 79. bnr. 4. Stibolt og senere hans selskap Selvig Bruk er eiere.

FABRIKKER

Den fraskilte parsell som er solgt til Edv. Alver får gnr. 79. bnr. 30. Alver oppfører en fabrikkbygning der, trolig den samme som står der fremdeles, og han driver et mindre spinneri. Mot slutten av 1890 tallet selger Alver fabrikken til et kompani bestående av T.O. Lønnerud, Mart. Axelsen, Ole, Gunder og Knut Ekholdt.

Brødr. Ekholdt drev fra slutten av 90 tallet filleriveri og Shoddyfabrikk. Først under navnet Høyfoss Shoddyfabrik og Uldspinderi og senere under navnet Konnerud Shoddy-Fabrik. Det ble især fremstilt stampelo og dyttestry.

I 1910 selger kompaniskapet eiendommen til H.B. Jordbræk, som etter en tid installerer en maskinhøvel der.

Omkring 1920 og noen år fremover kan jeg huske at H.B. Jordbræk påtok seg maskinhøvling. Oppdragene var leilighetsvis, og han utførte arbeidet selv med litt hjelp. Han laget også kasser for

salg. Etter dette ble det nok en stille periode ved fabrikken. Som eier av fabrikken med vannfall ved demning 12 får H.B. Jordbræk større rettigheter i Svensedammen enn før. Omkring 1930 utnytter han Svensedammen som isdam i samarbeid med Drammen Is. Et stort Ishus ble oppført like ved dammen, hvor isen ble oppbevart.

I 1938 selger H.B. Jordbræk fabrikken til Gunnar Bakken, som drev trevarefabrikk der til i 1941, da han gikk konkurs.

Herleik Stuvstad og Johs Emberland blir så eiere, og driver fabrikken under krigen. I 1946 kjøper Bjørn Ask Henriksen fabrikken på tvangs-

til Bryhn fra Røyken, som drev en kort tid. Senere har lokalene stått uten å være i bruk.

Demning 15 ved Sagbakken

Demningen lå like ovenfor Sagbakk-brua, og damfeste på Jordbrekksiden var i den såkalte Trondsbråten, som Chr. Berg, Sagbakken, kjøpte av H.B. Jordbræk ca. 1920.

I følge et gammelt tinglyst dokument skulle eieren av Sagbakk-saga svare damstokkleie til eieren av Jordbrekk ved gratis skur av 20 tylfter bord årlig.

I Skoger-boka er under Svarterud i 1668 nevnt en sag. Det var



Område Verkenselva nordover fra Sagbakken

auksjon, og selger denne i 1947 til Trygve Nilsen og Chr. Svendsrud. Trygve Nilsen løser snart ut Chr. Svendsrud, og driver fabrikken under navnet Konnerud Trevarefabrikk i over 40 år.

I Trygve Nilsens tid var det god drift ved fabrikken, og det ble i denne lange perioden utført mye godt snekkerarbeid der.

I 1989 selger Trygve Nilsen fabrikken

Hans Jacobsen Skjeldrum og Kristoffer Jordbrekke som brukte saga. De to hadde sikkert store skogarealer, for ved siden av at den ene var eier av Skjeldrum og den andre av Jordbrekk, før gårdene ble delt, eide de Åserud, vestre sammen.

Det er grunn til å tro at denne saga har ligget ved demning 15.

Ved Grevens skjøtning av Verkets eiendommer til et nytt Participantskap, deriblant eiendommen Svarterud med tilhørende kvernbruk i 1753, er ikke nevnt noen sag ved Sagbakken.

I auksjonsskjøte til Hichmann, tinglyst den 10.03.1779, er derimot nevnt "Verkets Saug ved den ytterste pynt av gården Svarteruds Eiendom".

Dette er nok den saga som for noen årtier siden ble kalt Sagbakk-saga.

I Skoger-boka (side 559) er bl.a. nevnt at Hichmann i 1786 fikk bevilgning til å drive ti sager ved Svarterud (Sagbakken). Det er nevnt at han var den første i distriktet som innrettet såkalte silkesager, d.v.s. sagrammer med mer enn et blad. Det var jo de såkalte oppgangssager det her er tale om.

Det ble også skåret stolper, lekter, stakitter og emner til dørkarmer. Det er ingen opplysninger om bruken av Sagbakk-saga under de skiftende eiere etter Hichmann. Det er sannsynlig at saga har vært en god del i bruk i Edvard Westbys eiertid, senere Fredrik A. Kierulf og til sist i den tid Stibolt (Selvik Brug) var eier.

Når tømmerfløtingen kom igang fra A/S Selvig Bruks skoger ble det sikkert mindre behov for Sagbakk-saga, som dessuten var gammel og i dårlig forfatning. Saga ble revet i 1905.

I 1927 fraskilles grunnarealene ved saga som et ledd i et makeskifte mellom A/S Selvig Bruk og Gunnar Brand, og Brand blir derved eier av grunnarealene. Selvig Bruk har derved bare vannrettighetene igjen ved Sagbakken.

Demning 16 Svarterudmølla

Ved den sydligste del av Sagbakken er i Skoger-boka under Svarterud i 1668 nevnt en liten flomkvern. Karin Pihl har kommet til at Svarterudmølla har ligget ved demning 16. Kverna som er nevnt

under Høyfossfallene (på Holland-siden) lå også på grunn som i sin tid tilhørte Svarterud, og det kan reises tvil om hvor den flomkverna som er nevnt i 1668 lå.

Noe som kan tyde på at det fra gammelt av har vært en kvern ved demning 16, er en kontrakt som i 1720 ble inngått mellom Hans Svarterud og brukeren av Imjelt, søndre, Ole Kristensen om at sistnevnte skulle bebygge og bo på et innhegnet jordstykke mot 3 riksdaler i årlig avgift. Et kvernhus som var oppbygget av dem begge skulle de benytte i fellesskap, en uke hver. (kilde Skoger-boka side 473).

Dersom det en meget kort periode har vært to sager ved Sagbakken så må den ene ha ligget ved demning 16. For det er bare demning 15 og 16 som har tilstrekkelig fallhøyde.

Det er i denne forbindelse grunn til å merke seg at bevilgningen er fra 1786, og Hichmann døde allerede i 1789. Det er derfor tvilsomt om det har vært to sager ved Sagbakken.

Den mølledammen som Hans Brodersen Jordbræk oppførte omkring 1838 gjelder ganske sikkert demning 16. Det har helt til de senere år ligget rester der av gamle tømmerstokker som har tilhørt demningen. Det forlik som ble inngått med Kaptein Smith gjelder især at den nye demningen forårsaker at det blir stående vann for nær saga, og som er til ulempe når damluka er stengt.

Jeg har derfor kommet til at den mølla som Hans Brodersen Jordbræk oppførte omkring 1838, har fått den plass som den gamle Svarterudmølla hadde tidligere.

Demning 17 ved Breihølen

Det er Imjelt, søndre som har disponert demning 17.

Omkring 1790 ble det oppført et kvernbruk på Imjelt, søndre, og eieren av Jordbræk, søndre skulle ha damstokkleie på 2 mark årlig. I 1839 blir Torkel Jahnsen Westby eier av gården. Han er omtalt i Skoger-boka som en driftig mann, og at han drev både sagbruk og mølle og en kalkovn. Noe som ikke er nevnt i Skoger-boka er at han også drev teglverk. Driften av sag dreier seg trolig om Sagbakk-saga i den tiden som Edvard Westby (sønn av Torkel) var eier av Sagbakken med saga. Mølla var sikkert den som hadde tilhørt Imjelt, søndre, og som lå nedenfor Breihølen. Teglverket lå også der. Det er fremdeles tydelige spor etter teglverket med mye brokker av takstein.

Teglverket på Imjelt er også omtalt i Fylkeskonservator Asbjørn Bakkens bok "Prest og Bonde", side 55. Amtsagronom Bærøe hadde ved sin befarings i Skoger i 1864 vært på Imjelt og sett på drenerør som Torkel Westby hadde laget ved hjelp av Amtets drenerørmaskin og fant at disse var velbrente og gode. Torkel Westby kunne gjerne tenke seg å anskaffe en slik maskin for å lage rør for salg, men hadde kommet til at interessen for å kjøpe drenerør var for liten. Kalkovnen ble ganske sikkert også drevet på det samme stedet.

I slutten av 1860 årene og først i 1870 årene var det en høykonjunktur. Som den driftige mann som Torkel Westby var ga han seg inn på ikke ubetydelige eiendomspekulasjoner. Når krakket kom midt i 1870 årene kom han og familien i økonomiske vanskeligheter, med den følge at Torkel selv og sønnene Edvard på Imjelt, nordre og Peder på Svarterud gikk konkurs i årene fra 1878 til 1888.

I 1917 ble A/S Selvig Bruk eier av Imjelt, søndre, og i de nærmeste årene blir det oppført en ny demning av tømmer ved Breihølen. Demningen var ganske høy, antagelig ca. 3 meter på det høyeste, og hensikten var å

benytte demningen ved tømmerfløting.

Jeg kan huske en gang i midten av 20 årene at det var kjørt fram mye tømmer på Imjeltsiden, og på vårparten ble damluka stengt og tømmeret veltet ut i dammen. Kristoffer Halden d.e. var den som skulle åpne damluka, som besto av planker på ende. Jeg kan huske at vi fra Jordbrekk så at han sto på demningen og løftet opp planke etter planke, men plutselig så brast demningen og flommen med tømmeret kom som en flodbølge nedover elva.

Han Kristoffer klarte nok å klamre seg fast til en tømmerstokk, for vi kunne se ham hele tiden mens han seilte nedover elva sammen med tømmeret. Etter en seilas på 3-400 meter klarte han å komme seg i land ved egen hjelp, men det var nok en hard påkjenning for en eldre mann.

Fra Breihølen og nedover elva ser det ikke ut til å ha vært noen anlegg, bortsett fra at det i Skoger-boka under Flåten, søndre, i 1668 er nevnt "en ringe sag".

STORFLOMMEN I 1939

Ved den store flommen 22. juli 1939 gikk demningen i Svensedammen, og all steinen i demningen havnet i elveleiet nedenfor. Det dannet seg et djupt flomløp i dammen ved at store mengder aftersand etter grubedriften fulgte med flommen.

Tilbake var et stygt landskap i stedet for den perle som Svensedammen var før. Selv om det var et sterkt ønske fra befolkningen nær dammen, og fra grunneierne, var jo det å få bygget en ny demning en svær oppgave. Det gikk derfor mange år før det skjedde noe med dette.

Det var egentlig Konnerud jeger og Fiskerforening med Trygve Nilsen i spissen som gikk i brodden for gjenoppbyggingen med solid støtte fra Konnerud Idrettslag. I utgangspunktet var det tatt sikte på at mest mulig av arbeidet skulle utføres ved dugnad, og omkring 1960, eller noe før var arbeidet igang med forberedelser. Å bygge en slik demning er likevel ingen amatørjobb, og det tok tid å få fart på arbeidet.

Når en kom frem til 1962 var det bestemt at Skoger skulle sammen-sluttes med Drammen kommune fra 01.01.1964. Kommunalpolitikerne i Skoger fant da ut at det var endel ting som burde gjøres før sammenslutningen med Drammen ble et faktum, og gjenoppbyggingen av Svensedammen var en av de oppgaver som de kommunale myndigheter prioriterte.

Selve byggingen av demningen foregikk derfor i kommunal regi, og ble i det vesentlige utført av Skoger kommunes mannskaper. Arbeidet ble derfor utført av kvalifiserte folk som utførte et godt stykke arbeid.

EIENDOMSRETTE TIL SVENSEDAMMEN

Demningen ved Svensedammen var nå blitt et solid og verdifullt anlegg. Dertil kom at det hadde blitt endel kommunale oppkjøp av grunnarealer ved dammen. Det var derfor nødvendig å få en avgjørelse om eierforholdet til dammen, og ikke minst når det gjaldt vanngrunnen.

Det var egentlig Magnus Thorsberg som reiste jordskiftesak. I følge auksjonsprotokollen fra 1777 fikk Povel Johansen tilslaget på "Jordstøcket Rørenvold" med "Alstrups Kvernedam". Eiendommen heter senere Pettersvold som tilhørte Magnus Thorsberg. I auksjonsskjøte står det imidlertid "Rørenvold" ved "Alstrups Kvernedam" og uttrykket "ved" er også brukt i andre sammenhenger. På grunn av denne uklarheten nedla Magnus Thorsberg prinsipalt påstand til Jordskifteretten at

Svensedammen tilhørte hans eiendom Pettersvold gnr.80 bnr.3. A/S Selvig Bruk hadde helt fra 1901 vært hovedinteressent og den formelle eier av dammen og vannrettighetene. A/S Selvig Bruk hadde også ydet et ikke ubetydelig beløp til gjenoppbyggingen av dammen, og nedla påstand om at Svensedammen inkl. vanngrunnen tilhørte seg. De øvrige grunneiere rundt Svensedammen nedla prinsipal påstand om at grensen mellom eiendommene følger djupålen overenstemmende med norsk retts vanlige regler for grense i vassdrag.

I sine bemerkninger i forbindelse med sin kjennelse av 02.07.1970, skriver Nedre Buskerud Jordskifterett følgende på side 106 (midt på siden) i Bind 111 i UTDRAG til EIDSIVATING LAGMANNS-RETT i ankesak nr. 458/70.

"Det må bero på en feilskrift eller en feiltolkning av auksjonsprotokollen fra 1777 når det her er blitt oversatt til "med". Alle andre dokumenter har betegnelsen "VED". Det er høyst usannsynlig at Pettersvold ved en bokstav skulle bli eier av et område på den andre siden av djupålen".

På side 110 i den ovenfor nevnte rettsbok for ankesak nr. 458/70, skriver Jordskifteretten følgende bemerkninger:

Jordskifteretten mener likevel at A/S Selvig Bruk må ha hatt så store rettigheter fra gammelt av at de har rett til å ha dammen på det sted som er mest laglig i terrenget eller hvor dammen står i dag med den nåværende demningshøyde. Vannrettighetene må som tidligere også tilhøre eierne av Jordbrekke gnr. 64 bnr. 1. (skal være Jordbræk 64/6) og eierne av Høyfoss gnr. 79 bnr. 30 i henhold til skylddeling og skjøter.

Eiendomsretten til grunnen må som tidligere for alle eiendommer strekke seg til djupålen i vassdraget i henhold til sedvane og vassdragslovens bestemmelser.

SLUTNING

1. Grensene mellom eiendommene behandlet i sak nr. 5/1967 i og ved Svensedammen skal følge djupålen i vassdraget overenstemmende med de vanlige regler i norsk rett. Nr. 2, 3 og 4 gjelder ikke dammen.
5. A/S Selvig Bruk, eier av Sagbakken gnr. 79. bnr. 29 skal ha vannrettighetene i Svensedammen. Bruksretten omfatter rett til dammer med innretninger, vedlikeholdsmuligheter og vannbasseng, alt i høyde og tilstand slik det er brukt i dag. Bruksretten følger vannstanden når dammen er full.
6. Eiere av Høyfoss, gnr. 79. bnr. 30 skal være medberettiget i vannrettighetene i Svensedammen i henhold til skylddeling og skjøte.

Jordskifterettens kjennelse er datert den 02.07.1970.

A/S Selvig Bruk anket Jordskifterettens kjennelse til Eidsivating Lagmannsrett som ved dom av 1971 stadfestet Jordskifterettens kjennelse.

AVSLUTNING

I tiden før elektrisk kraft og annen motorkraft kom i bruk var vannkraften i bruk på så mange områder. Sagbruk, møller, større og mindre industrivirksomheter mv. hadde stort sett ikke annen drivkraft.

Verkenselva fra Konnerud til Skoger var i sin tid til stor nytte for det nære distrikt. Selv om vanføringen og tilgangen på vann til sine tider var for liten, så var vel elva livsviktig for verksdriften på Konnerud så lenge dem var igang.

Alle de små anlegg som har vært i bruk ned etter elva, ikke minst i Skoger, minner om hvor stor nytte folket på det lokale plan har hatt av en elv med fossefall.

De som råder over en foss i den tiden hadde en ressurs som de andre ikke hadde.



Parti fra øvre del av Verkenselva med Grevegaarden i sentrum.
Foto: H.C. Christoffersen



Eskerud ved Eskerudtjern, forløperen til Stordammen. Foto 1920

REISEN TIL GOTLAND

Av Goro Halden

Årsmøtet på Skogvang 5. april 1992 glemmer jeg aldri. Helt uventet fikk jeg en gave på 10.000 kr. fra Skoger Historielag. Disse pengene var ment å bruke til den historiske øya GOTLAND i Sverige. Jeg er svært takknemlig for det, og dessuten bli æret på den måten for mine historiske skuespill. Det er nok så at skrivningen av skuespillene har tatt mye av min fritid i flere år. Det som får meg til å skrive er interessen for historie, og at så mange sier de gleder seg til hvert spill, og synes handlingen kommer fint frem i spillene. Av og til er det et slit å få det ferdig. Jeg leser, skriver, brenner og skriver om igjen. Slik er det - .

er hovedstaden på øya, og her merket en at middelalderen hadde satt sine spor. Det som imponerte mest var den 3,5 km. lange ringmuren rundt byen som var 12 m. høy og med hele 44 tårn. Den er den fineste og best bevarte i Europa. Det krydde av turister over alt, og en kunne høre mange forskjellige språk. Vi kom til Gute hotell i Mellangatan. Der var det fullt, så vi fikk et lite anneks for oss selv litt lenger oppe i gaten. Der var det fint å bo med hage og plen m.m.

De dagene vi var der ble godt utnyttet for å få med så mye



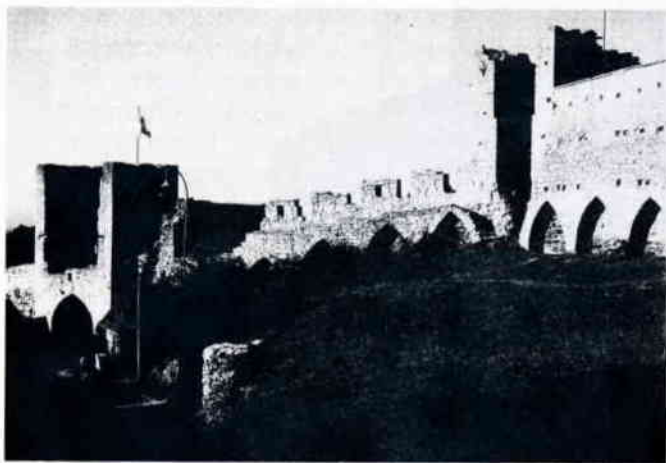
Gaveoverrekkelsen av formann på årsmøtet

Turen til Gotland ble nøye planlagt. Kristoffer, Liv og Ingrid ble også med. Tidlig onsdag morgen den 5. august 1992, dro vi med fly fra Fornebu til Stockholm, og videre med buss til Nyneshamn. Derfra tok vi båten "Gotlandslinjen" over til den sagnomsuste øya "GOTLAND" i Østersjøen. Vi kom til Visby ved 15 tida om dagen, og mange nye opplevelser ventet oss. Visby

som mulig av historie og underholdning. Tidlig neste morgen var vi på Donners plass for å se det historiske opptoget som sto oppstilt med fargerike vikingedrakter. Det var et vakkert fargespill. Senere ble vi med på en rundtur rundt Visby med buss. Her var en guide som kunne fortelle om Visbys severdigheter. Blomstrende hager og parker var det

mange av, og en mengde med kloster-ruiner og kirker. Hver og en med sin historie fra middel-alderen, og fra plyndringer og krigsødeleggelser. Her fikk vi høre sagaen om både menn og kvinner som hadde levd på øya. Her hadde norske vikinger herjet, og her hadde Olav Haraldson prøvet å få innført den kristne tro i år 1028 e. Kr. Den landflyktige Erik av Pommern slo seg til her på øya i 1449, og drev sjørøveri.

Gustav Vasa angrep øya i 1487 men mislykkes. Her fikk vi høre om Ingrid Unghansdatter som hjalp Valdemar Atterdag å innta Visby i 1361. Hun som forrådte Visby ble muret inn i Jungfrutårnet.



Visbys bymur fra 1200 tallet

Ved Norderport sees tre høye sten-peler som synes vidt omkring. Pelene inneholder 17 stener. Her ble hending og halshogging foretatt. Herfra kommer uttrykket "Fy sjuttan". En trapp fører ned til "Røverhulen". der skjønne jomfruer har sittet fanget før i tiden. Stedet her kalles Galgeberget. Ja, det var ikke mangel på historiske hendelser og steder på Gotland.

Siden så vi på tornespel på den store Strandgården i Visby. Der ble det oppført et ridderspill med

ulike aktiviteter, og et livlig samspill mellom publikum og aktører. Middelalderens tornespel gikk ut på å trene hest og riddere til å håndtere spyd og sverd, og samtidig kunne styre den galopperende hesten. Dette var ikke bare sport og kamp, men anledning til fest og moro. Ridderne skulle også vise sin vakre rustning og praktfulle utstyrte hester. De fargesprakende drakter som ridderne bar hadde praktisk betydning for det gjaldt nemlig å kjenne igjen de som falt på slagfeltet.

Drakter og rustninger er en tro kopi fra 1300 tallet. Her så vi spreke sjørøvere, gjøglere, tiggere, og kappsprang, leker og konkurranser av alle slag. Tornespelet ble sett av minst 5000 mennesker. Om kvelden gikk vi til Almedalen og kjøpte en alle tiders fiskemiddag på en kro. Slitne og godt fornøyde med dagen dro vi til vår boplass i Mellangatan.

Dagen etter dro vi på sykkelstur. Vi lånte sykler og dro ut mot landsbygden og ut fra Visby. Det var fine sykkelbaner over alt og fin natur. Været var varmt og fint og sol hadde vi hver dag da vi var der. Vi kom omsider til Roma kirke. Vi trodde det var et stort flott sted, men da tok vi feil. Det var et lite sted ute på landsbygda. Vi syklet videre og kom til en badestrand ved Tofta. Det var godt med et bad for vi var varme og slitne og sår i baken av å trå gjennom de endeløse landeveier. Bondegårder var det en del av med lange grasgrodde flate marker. Snakk om landskap. Ikke en ås, ikke et fjell, ikke en bergkoll, men skog med furu og løvtrær var der.

Vi så en stensettingsgrav fra bronsealderen som var svært for-seggjort. Slike graver er det ca. 2000 av på Gotland. Unike

biledstener som var smykket med bilder og solsymboler var det mange av.

Vi syklet og syklet og fikk en buss som tok oss med til Visby de siste milene. Vi var glad over å komme til vårt bosted å få oss litt mat og en hvil, og så bar det ut igjen om kvelden til en forestilling i St. Clemens ruin. Det var en forestilling vi sent glemmer. Det var en musikkdramagruppe som oppførte et historisk spill som hette Takstenar'n. Forestillingen begynte kl. 11 om kvelden. Inne i ruinene i St. Clemens var det mørkt, men det lyste av fakler høyt oppe i tårnet. Svarte katter fór omkring og musikken spilte mens Calle Brobøk fortalte på en mesterlig måte.

Dagen etter var vi i Lammelunda-grottan som er Sveriges lengste grotte. Det var en underjordisk vakker verden og litt av en opplevelse å se.

Senere var vi i Gotlands Færnsal. Her var unike samlinger av middelalderkunst fra kirker og kloster og annet. En storstilt samling av historien på Gotland. Ja Gotland har en lang og interessant historie, men plassen tillater ikke å ta den med her. Under hansatiden vokste øya frem i rikdom og handelen blomstret. Det ble bygd byggverk, kirker og klostere. Attentat, bybranner og krigsødeleggelser reduserte byens velstand og de fleste kirker ble lagt i ruiner. Gotland er nå en populær sommerøy. Her har de tatt godt vare på øyas historie på en enestående måte.

Vi kom hjem sent søndag kveld med fly til Fornebu. Turen til GOTLAND hadde vært både lærerik og morsom, men noe slitne ble vi for vi ville prøve å få så mye som mulig ut av turen. Det ble i alt en vellykket tur, takket være mitt gode reisefølge med Ingrid Burud i spissen. Hun var både reisevant og historieinteressert.

Takk for turen !

KUNNGJØRING

Julebutikk på Skalstad Landhandel (Stubberudvn. 70).

Salg av norske juletrær, fuglenek og juleartikler. Kaffe, julekaker og brus selges i gamlestua.

Åpningstider

Søndag	5/12	kl. 12 - 17
Lørdag	11/12	" 11 - 17
Søndag	12/12	" 12 - 17
Lørdag	18/12	" 11 - 17

Vel møtt !

Hilsen Konnerudverkets venner





GOD JUL

Redaksjonskomiteens medlemmer hilser alle bladets lesere med ønske om en GOD JUL og et GODT NYTT ÅR.

Vi gjentar våre tidligere ønsker om lesernes hjelp om tips til å få kontakt med personer som kan ha gamle bilder og opplysninger av interesse for HISTORILAGSNYTT.

Vennlig hilsen

Jens Haugeto Brekke

Odd Steen

Hans Halden

Bjørn Eriksen